

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

**el-Cevâhirü'l-Mükellele fi'l-Ahbâri'l-Müselsele, Yazar:
Şemseddin Es-Sehâvî, Tahkik: Dr. Kemal Abdü'l-Fettâh
Fettûh (Katar: Dâru'l-Fethi'd-Dirâsâti ve'n-Neşr, 2011),
662 sayfa, ISBN:978995723184**

**Aljawahir Almukallalat fi Al'akhbar Almusalala, by
Şemseddin Es-Sehâvî, Verification: Dr. Kemal Abdü'l-Fettâh
Fettûh (Katar: Dar Al-Fath Studies and Publishing, 2011),
662 pages, ISBN:978995723184**

**Değerlendiren / Reviewed by
Şule SOYAL ŞENOL**

Doktora Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Ph.D. Candidate, Karabuk University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences
Bartın, Turkey
bisenol@hotmail.com
orcid.org/0000-0002-9726-9924

Öz: "Hz. Peygamber'in bir sözünü veya davranışını râvilerin birbirine göstererek veya söyleyerek rivayet ettikleri hadis" anlamına gelen "müselsele hadis" mevzuu, hadis ilminin önemli konularındandır. Sözü edilen konu Şemseddin Sehâvî'nin (ö. 902/1497) "el-Cevâhirü'l-mükellele fi'l-ahbâri'l-müselsele" adlı eserinde ayrıntılı olarak incelenmektedir. Eser, Dr. Kemal Abdü'l-Fettâh Fettûh tarafından tahkik edilerek ilim dünyasına kazandırılmıştır. Çalışma, bir taraftan Sehâvî gibi meşhur bir âlim tarafından alanında yazılmış ilk kaynaklardan olması hasebiyle önem arz ederken, hadis ilminin bir parçası olan müselsele hadis ile ilgili verilen usul bilgileri içermesi bakımından da önemli hale gelmektedir. Bu çalışmada müselsele hadis ile ilgili bazı bilgilerin yanı sıra daha çok "el-Cevâhirü'l-mükellele"nin muhakkik tarafından esas alınan nüshaların tanıtımı ve eserin şekilsel bilgileri hakkında malumat verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sehâvî, Müselsele, Cevâhirü'l-Mükellele, Tahkik, Hadis.

Abstract: The subject of "Musalsal Hadith", which means the hadith narrated by narrators by showing or saying a word or behavior of the Prophet, is one of the important subjects of hadith science. The mentioned subject is examined in detail in Şemseddin Sakhawi's (d. 902/1497) work named "Al-Jawahirü'l-musalsala fi'l-ahbâri'l-musalsala". The Work, was verification and brought into the world of science by Dr. Kemal Abdü'l-Fettah Fettuh. In this study, in addition to some information about the Musalsal Hadith, more information about the presentation of the copies taken by the researcher of "Al-Jawahirü'l-musalsala" and the figural information of the work are given.

Keywords: Sakhawi, Musalsal, Aljawahir Almukalal, Verification, Hadith.

Lügatte “birbirini takip etmek” anlamına gelen “silsile” kelimesinin ismi mefulü olan “müsel”, hadis ıstılahında “Hz. Peygamber’in bir sözünü veya davranışını râvilerin birbirine göstererek veya söyleyerek rivayet ettikleri hadis” anlamına gelmektedir.

Müsel hadisin birçok çeşidi bulunmaktadır. İbn Hacer el-Askalânî’ye (ö. 852/1449) göre rivayet edilen müsel hadislerin en sahihi Saf Süresi’nin kıraati hakkındaki hadistir.¹ Bazı müellifler müsel hadisleri müstakil eserlerde toplamışlardır.² Müelliflerin bir kısmı da kendisine ulaşan senedlerle bir cüzde toplamışlar veya eserlerinin bir yerinde bunlara işaret etmişlerdir. Müsel hadisleri ilk defa İbn Hibbân el-Büstî, (ö. 354/965) *el-Müselâat* adıyla bir araya getirmiştir.

Hadis edebiyatı içerisinde müsel hadisleri ele alan eserlerden biri de Sehâvî’nin³ “*el-Cevâhirü’l-mükellele fi’l-ahbârî’l-müselâe*” adlı kitabıdır. Eserin yazma nüshaları Dr. Kemal Abdü’l-Fettâh Fettûh tarafından tahkik edilerek ilim dünyasına kazandırılmıştır.

Tahkik eser; mukaddime (önsöz), giriş (temhîd), tahkik metni, fihristler (ayet, hadis, eser, şahıs isimleri ve konu başlıkları) ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Muhakkik önsöz kısmında kendi çalışması ile ilgili şu bilgilere yer vermiştir: a. Müellifin tanıtılması: İsmi, künyesi, lakabı ve nesebi, doğum-ölüm yeri ve tarihi, ilmî hayatı, hocaları ve talebeleri, eserleri (s. 8-13) b. Eserin müellife nispeti (s. 11-13) c. Eserin tanıtımı: Telif sebebi, eser hakkında çalışma yapılmamış olduğu (s. 13-16) d. Yazma nüshaların tanıtımı: Nüshaların sayısı, buldukları yerler ve durumları ve istinsah edenlerin tanıtımı (s. 16-19).

Tahkik çalışmalarında eserin müellife nispeti konusu önem arz etmektedir. Muhakkik *el-Cevâhirü’l-mükellele fi’l-ehâdîsi (ahbârî’l-müselâe* adlı kitabın Sehâvî’ye nisbeti konusunun kesinlik ifade ettiğini söylemiştir. Bunu Sehâvî’nin hayatını yazan kişilerin sözleri ve bizzat Sehâvî’nin yapmış olduğu açıklamalar ile desteklemiştir. Aynı zamanda Alemüddin Sehâvî’ye de nisbet edilen *el-Cevâhirü’l-mükellele fi’l-ehâdîsi (ahbârî’l-müselâe* adlı bir eser bulunması bir karışıklığa yol açmıştır. “Sehâvî” nisbeti ile şöhret bulan iki farklı âlimin aynı konu ve başlıkla eser yazmış olması böyle bir karışıklığa sebep olmuş görünmektedir (s. 11-13).⁴

Muhakkik nüsha seçiminde eserin müellife okunmuş nüshasını tercih etmiştir. Dünya İslam Üniversitesi’nde yüksek lisans yapmış olduğu dönemde “*Mecelletü Mecmai’l-luğati’l-Arabîyye bi Dimeşk*” adlı dergide yayımlanan bir makalede (Mecelletü Mecmû’l-luğati’l-Arabîyye bi Dimeşk, 1/43 (1968): 913-924) *el-Cevâhirü’l-mükellele*’nin tek bir nüshasının Pakistan’ın Sind bölgesi Haydarâbâd yakınlarındaki tekkelerden birisinde olduğunu öğrenmiştir.

1 bk. Dârimî, “Cihâd”, 1; Tirmizî, “Tefsîrü’l-Kur’ân”, 62.

2 bk. Mehmet Efendioğlu, “Müsel”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 12/86.

3 Sehâvî’nin hayatı ve eserleri ile ilgili bilgiler için bk. Cengiz Tomar, “Sehâvî, Şemseddin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 16/316.

4 bk. Efendioğlu, “Müsel”, 32/86.

Araştırmaya başladıktan sonra nüshanın bir kopyasının Muhammed Hamîdullâh Kütüphanesi'ne nakledilmiş olduğunu tespit etmiştir. İslâmâbâd'da Dünya İslam Üniversitesi Kütüphanesi'nde çalışmalarına devam ederken *el-Cevâhirü'l-mükellele* adlı bir nüsha bulmuş, bu nüshayı inceledikten sonra dergide yayımlanan makalede bahsedilen nüshanın aynısı olduğunu anlamıştır (s. 13-14).

Arama çalışmalarına Ürdün ve diğer üniversiteleri dolaşarak devam ettiğini ve bazı araştırma merkezlerine dilekçeler gönderdiğini belirten muhakkik, İrlanda Dublin şehrinde mühendislik kütüphanesinde bir yazma nüshaya daha ulaşmıştır. Böylece Pakistan ve Dublin nüshası olmak üzere iki nüshası olmuştur (s. 15). Eserde Pakistan nüshası (٢) ile, Dublin nüshası (٣) ile gösterilmiştir.

İmam Sehâvî 885/1480 yılında Kahire'den ayrılarak Mekke'ye gitmiş ve orada iki yıl kalmıştır. Bu iki yıllık dönemde Kâbe'nin etrafındaki ilim meclislerinde *el-Cevâhirü'l-mükellele* ve pek çok kitabını talebelerine okumuş, onlar da imla yoluyla eserlerini kaydetmişlerdir. Pakistan nüshası müstensihî İmam Ebû Bekir b. eş-Şilhî es-Sülemî, Dublin nüshası müstensihî ise İmam Ebû Bekir b. el-Hıfî el-Halebî'dir. Her iki müstensih de Sehâvî'nin seçkin öğrencilerindedir ve nüshaları 886/1481 yılında istinsah etmişlerdir. Bir diğer nüsha olan İrlanda nüshasında eksik sayfaların farklı bir hat ile tamamlanmış olması sebebiyle Dublin nüshası asıl metin olarak seçilmiştir. Dublin nüshasının bizzat İmam Sehâvî'den dinlenilerek yazılması ve sonunda kendisinin el yazısı ile icazet verilmiş olması, Pakistan nüshası için de söz konusu olduğu için her iki nüsha da çok değerli görülmüştür. İkinci nüsha gözden geçirmek ve teyit etmek için kullanılmıştır (s. 15-16).

Müellife okunmuş nüsha olarak her iki nüshanın, müellifin tanınmış öğrencileri tarafından istinsah edilmiş, eski tarihli, özellikle müellifin yaşadığı tarihte ve şehirde istinsah edilmiş oldukları, müstensihlerin âlim ve titiz oldukları, semâ (kıraat ve icâzet) kayıtlı oldukları, tashif ve tahrifin az olduğu, tam nüsha oldukları ve okunaklı oldukları tespit edilmiştir (s. 16-19).

Muhakkik, giriş (temhid) bölümünde müselselâta ait bilgiler vermiştir. Müselselin lûgat ve ıstılahî olarak tarifi (s. 20-23), muhaddislere göre müselselin tarifi; müselselâtin önemi ve faziletleri (s. 23-25), müselselâtin olumsuz yönleri (25-26); müselselâta ait özel faydalar (s. 26-27); müselselât çeşitleri ve kısımları (s. 27-31) ve müselselât alanında yazılan eserlerden örnekler (s. 31-41) konuları ele alınmıştır.

Müselselâtin, hadisin mahrecinin bilinmesi ve râvilerin ihmalinin tayinini kolaylaştırması, râvilerin isimlerinin tekraren nakledilerek olası şüphelerin ortadan kalkması ve zayıf metindeki illet ve benzeri şeyleri doğrulamak gibi faydaları olduğu söylenmiştir (s. 23-24). Müselsel senetli bir hadisin zayıf olabileceği fakat müselsellik ve metin arasında sıhhat ve zayıflık yönünden bir irtibatın olmadığı vurgulanmıştır. Metnin çok sayıda geliş yolu olduğu, bazılarının müselsel olarak nakledildiği bu durumda müselsel olup olmadığına bakılmaksızın senedin sıfatına itibar edilmeden râvilerin hallerine bakılması gerektiği söylenmiştir.

Ayrıca müselselliğin hadisi zayıf olmaktan kurtarma noktasında diğer yollardan daha etkili olduğu ifade edilmiştir (s. 25-26).

Bu alanda yazılan kitaplar derlenirken konuyla ilgili çok sayıda eser bulunduğu için meşhur olmuş bazı kitaplardan bahsedilmekle yetinilmiştir. Öncelikle sadece müselselâtı konu edinen eserler tanıtılmış (s. 33-35), ikinci bir başlık olarak da kitapta müselselâtın bir bölüm olarak yer aldığı eserler sıralanmıştır (s. 35-41). Kullanılan iki nüshanın -giriş ve son sayfaları da dâhil olmak üzere- sayfalarına/ varaklarına fotoğraf olarak yer verilmiştir (s. 42-48).

Muhakkik yöntem olarak gerek olmadıkça metne müdahale etmemiştir (49-514). Metinde kelime tespiti yapılırken iki nüsha arasında karşılaştırmalar yapılmış ve Dublin nüshası asıl olmasına rağmen manaya daha uygun olduğu için diğer nüsha tercih edilmiştir. Yapılan tercihler dipnotlarda gösterilmiştir (bk. s. 51, 1 ve 4. dipnotlar; s. 54, 1, 2, 3, 4, 5, 6. dipnotlar). Nüshada okunamayan herhangi bir yer bulunmamaktadır.

Metinde geçen şahıs isimlerinin tespitinde iki nüsha arasında karşılaştırma yapılarak şahıslar tam olarak tespit edilmiştir. Dublin nüshasında "Süfyân" yazarken Pakistan nüshasında "Süfyân b. Uyeyne" yazmaktadır. Böylece isim tespiti gerçekleşmiştir (bk. s. 62). Bu farklılıklara dipnotta işaret edilmiştir. Metin içinde geçen lakapların gerekçesi dipnotlarda açıklanmıştır. Mesela, Ebû el-Ğanânim Muhammed b. Ali' b. Meymûn en-Nersî, lakabı Übey olarak bilinmektedir. Kıraatı çok iyi olduğu için sahabilerden Ubey b. Ka'b'a benzetilmiştir (s. 53).

Metinde geçen meşhur olmayan kişi, kitap, mezhep, kabile, fırka, yer adları hakkında kısaca dipnotlarda bilgi verilmiştir. Zor (garib) kelimeler kısaca açıklanmıştır (bkz. s. 49). İsimler hakkında bilgi verirken gerektiğinde râvinin adalet ve zabtı hakkında bilgiler de verilmiştir. Ayrıca dipnotlarda hadisin derecesine işaret edilmiştir (s. 53, 1.dipnot: Mevzû, kizb; 2. Dipnot: Muhallit gibi).

Okunmasında ihtilaf olan ya da zorluk çekilebilecek kelimelerin okunuşu dipnotta verilmiştir (s. 52). Bilinen ve kısaltma olarak kullanılan ﷺ gibi ifadelerin açılımlarına gerek olmadığı için aynen kaydedilmiştir (s. 66). "Sallallâhu aleyhi ve sellem, radiyallâhu anh, azze ve celle" gibi tazim ve dua cümleleri olduğu gibi kaydedilmiştir (bk. s. 67, 73, 83, 87). Metin içinde verilen kısmî olarak zikredilen ayetler, dipnotta tamamlanarak sûre ismi ve ayet numarası ile birlikte verilmiştir. Metinde ve dipnotta yer alan ayetler çiçekli parantez içine alınmıştır (bk. s. 128, s. 363).

Metin içinde konu değişikliklerinde muhakkik tarafından paragraflar oluşturulmuştur. Paragraflar verilirken orta bir yol izlenmiş, ne çok kısa ne çok uzun olmuştur. Eserin sonunda sırası ile bibliyografya, ayet, hadis ve konu fihristleri yer almıştır. Bibliyografyada 367 eser alfabetik sıra ile düzenlenmiştir. Eserlerin isimleri satır başında sıra sayısından sonra tam ve koyu harfler ile yazılmıştır. Sonlarındaki iki noktadan sonra yazar ismi ve neşir bilgileri yazılmıştır (s. 515-547).

Ayet fihristi yapılırken Kur'ân-ı Kerim'deki sıralama esas alınmıştır. Önce sûre numarası ardından ayet numarası, ilgili ayetin metni ve eser içinde zikredildiği sayfa numarası verilmiştir (s. 551-554). Hadis fihristi oluşturulurken hadislerin ilk kelimesi itibari ile alfabetik olarak sıraya konulmuştur. Ardından hadisin hükmü ve derecesi, vârid olduğu yerin rakamı ve sayfa numarası verilmiştir (s. 555-571).

Hikâye (s. 572-575) ve şiiir fihristlerinde (s. 576-579) metnin baş tarafı verilerek ardından vürüd sebeplerine işaret edilmiştir. Anlatan veya rivayet eden kişinin adının yazılmasından sonra sayfa numarası verilmiştir. Özel isimler fihristi alfabetik sıra ile hazırlanmış ve sayfa numaraları verilmiştir (s. 580-644). Son olarak da metinde yer alan kitapların fihristi bulunmaktadır. Kitap isimleri alfabetik sıra ile düzenlenmiş ardından yazar adı ve sayfa numarası verilmiştir (s. 645-651).

Muhakkikin vermiş olduğu bilgilere göre, son dönem Memlûklü âlimlerinden sayılan Sehâvî'nin yaşamış olduğu zaman, siyasi çalkantılar çoğalmış, ekonomik, kültürel ve toplumsal olarak gerilimlerin yaşanmış olduğu bir zamandır. Buna karşın ilmi medreseler yaygınlaşmıştır. O dönemin bariz toplumsal özelliklerinden birisi de sapkın tasavvuf anlayışlarının yayılmış olmasıdır. Sûfilerin çoğu müselâtin rivayet ve te'lifine önem vermişler, hadisleri nakd etmeden ve açıklamadan bir araya getirmişlerdir. Buna rağmen müselâle rivayetlerin sıhhat dereceleri farklı, faydaları ise çok olmuştur. Bu durum, Muhakkike göre Sehâvî ve diğer muhaddislerin müselâle rivayetler ile ilgili müstakil eser yazmalarında önemli bir etken olmuştur. Böylece müselâtin sıhhat dereceleri açıklanmış ve hadisler tenkit edilmiştir.

Sehâvî elimizdeki eserinde rivayetleri cem etmeye, senet ve metin yönünden tahlil ve tenkit etmeye çalışmıştır. Hadisi senedi ile rivayet etmiş, sonra hadisin hükmünü ve derecesini belirterek kendi görüşünü açıklamıştır. Hadisin diğer kitaplarda geçtiği yerleri de göstermiştir. Kitap başından sonuna kadar aynı ilmi metod ile telif edilmiş ve bu alanda yazılan ilk eserlerden biri olmuştur. Bu ve benzeri sebepler, kitabın aynı alanda yazılmış diğer kitaplardan daha seçkin olma özelliğini ortaya koymakta ve önemini artırmaktadır.

Yukarıda nüshada okunamayan herhangi bir yer olmadığı konusuna dikkat çekilmişti. Ancak bazı âlimlerin kimlikleri tespit edilememiştir. Böyle durumlarda Muhakkik dipnotlarda "belki falanca olabilir (s. 33, 3. dipnot; s. 55, 3. dipnot)", "bulamadım fakat filancalardan biri olabilir (s. 55, 6. dipnot)" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Bu örnekler eserin titiz çalışılmış olmasına gölge düşürmeyecek kadar azdır.

Sehâvî gibi meşhur bir âlim tarafından müselâle alanında yazılmış ilk çalışmalardan sayılabilecek söz konusu eserin tahkik edilerek ilim dünyasına kazandırılması takdire şayandır. Hadis ilimlerinin bir parçası olan müselâle hadis ile ilgili verilen usul bilgileri de kıymetini artırmaktadır. Elimizde bulunan tahkik çalışmasının konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalara da ışık tutması bakımından önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Efendioğlu, Mehmet. "Müsel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/85-86. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Sehâvî, Şemseddin es-. *el-Cevâhirü'l-Mükellele Fi'l-Ahbârî'l-Müsel*. thk. Kemal Abdül-Fettâh Fettûh. Katar: Dâru'l-Fethî'd-Dirâsâti ve'n-Neşr, 2011.
- Tomar, Cengiz. "Sehâvî, Şemseddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/313-316. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.